

Podstawy prawne ochrony gatunkowej zwierząt

Maja Jakubiuk
Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie

Olsztyn, 13 marca 2019 r.

Spełniamy wymagania EMAS – zarządzamy urzędem efektywnie, oszczędnie i prośrodowiskowo

Ochrona gatunkowa zwierząt narodziła się niemal wraz z ludzkością. Pierwsze przejawy ochrony przyrody nie były ukierunkowane na realną ochroną zwierząt.

Pierwotnymi przyczynami ochrony elementów przyrody były głównie strach przed tajemniczymi i niepojętymi wówczas przejawami sił przyrody oraz przesady i wierzenia.

W wielu kulturach, nawet najbardziej pierwotnych, funkcjonowały przejawy ochrony przyrody:

- pewne zwierzęta, rośliny lub miejsca były święte lub tabu;
- zabijanie zwierząt lub zbieranie roślin mogło być ograniczone do konkretnych terminów, miejsc lub sytuacji;
- przypisywano zwierzętom i ich zachowaniom magiczną moc i znaczenie symboliczne.

Wraz z rozwojem społecznym ochrona przyrody stała się narzędziem do eksponowania i egzekwowania władzy osób lub grup uprzywilejowanych.

W Polsce ochrona gatunków zwierząt ma długą historię.

Pierwsze przepisy ochronne wprowadzono już w XI wieku, za czasów **Bolesława Chrobrego** ograniczono polowania na **bobry**.

W XII wieku **Bolesław Kędzierzawy** (Mazowiecki) ograniczył polowania na **tury**.

Władysław Jagiełło – wprowadził ochronę **żubrów i łosi**, uregulował polowania na dzikie konie - **tarpany** oraz objął ochroną pierwszą roślinę – **cis**.

Zygmunt Stary - objął ochroną **sokoły i łabędzie** oraz wprowadził zakaz polowania w Puszczy Białowieskiej.

Stefan Batory – wprowadził okresy ochronne **ryb wędrownych**.

Spełniamy wymo

Fot. M. Jakubiuk

Zręby nowoczesnej ochrony gatunkowej zwierząt stworzyła **ustawa o ochronie świstaków i kozic tatrzańskich**.

Ustawa została wydana w 1868 r. przez galicyjski Sejm Krajowy. Był to pierwszy tego typu akt prawny wydany na kontynencie europejskim

Polska nadal jest pionierem w ochronie przyrody, gdyż jako pierwsi w Europie wprowadziliśmy ochronę grzybów.

Ochronę 21 najrzadszych gatunków grzybów wprowadzono w 1983 r.

Pierwszym, w całości krajowym, aktem dotyczącym ochrony przyrody była ustawa z 1919 r. o ochronie rzadkich zwierząt, roślin i zabytków przyrody.

Pierwsza ustawa o ochronie przyrody została zatwierdzona w 1934 roku. Kolejne wydano w 1949 r., a następnie w 1991 r.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym wyznaczającym zasady ochrony przyrody, w tym ochrony gatunkowej zwierząt jest **ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.)**

Fot. P. Janczyk

Ochrona gatunkowa ma na **celu zapewnienie przetrwania i zachowanie właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków zwierząt oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.**

Fot. M Jakubiuk

Okaz gatunku oznacza roślinę, zwierzę lub grzyb z danego gatunku, żywe lub martwe, każdą ich część, formę rozwojową, jajo lub wydmuszkę. Okazem jest także w myśl ustawy produkt pochodny, również zawarty w innych towarach oraz towary, które zgodnie z dołączonym dokumentem, opakowaniem, oznakowaniem lub etykietą, lub jeżeli wynika to z jakichkolwiek innych okoliczności, mają zawierać lub zawierają części lub produkty pochodne z roślin, zwierząt, lub grzybów z danego gatunku.

Siedlisko to obszar występowania roślin, zwierząt lub grzybów w ciągu całego życia lub dowolnym stadium ich rozwoju.

Ostoja to miejsce o warunkach sprzyjających egzystencji roślin, zwierząt lub grzybów zagrożonych wyginięciem lub rzadkich gatunków.

Fot. M Jakubiuk

Ochrona gatunkowa zwierząt wynika z art. 46, art. 49, art. 52 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Zwierzęta podlegające ochronie gatunkowej wymienione zostały w **Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt** (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183).

Załącznik nr 1 dotyczy gatunków podlegających ochronie **ściślej**.

Załącznik nr 2 dotyczy gatunków podlegających ochronie **częściowej**.

Załącznik nr 3 wymienia gatunki objęte ochroną częściową, które mogą być **pozyskiwane**.

Załącznik nr 4 dotyczy gatunków dla których ustanawia się strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania.

W stosunku do wszystkich dziko występujących gatunków chronionych obowiązują **zakazy** zawarte w § 6 ww. rozporządzenia (zakazy te wybrane zostały z katalogu zawartego w art. 52 ust. 1 ustawy oop).

Ustawa oop wymienia najszerszy wykaz zakazów i odstępstw od zakazów, które mogą być wprowadzone w stosunku do zwierząt chronionych.

Katalogi zakazów i odstępstw od zakazów zawarte w ustawie oop stanowią wzorce, którymi kierują się organy wprowadzając ochronę gatunkową.

Nie wolno zakazać niczego więcej niż to, co jest określone w ustawie i jednocześnie nie wolno wprowadzić takich odstępstw, które nie zostały przewidziane w ustawie.

Zakazy i odstępstwa od nich, wymienione w ustawie mogą, ale nie muszą być wprowadzone.

Fot. M Jakubiuk

Niektórych zakazów wymienionych w art. 52 ust. 1 ustawy oop, rozporządzenie nie wprowadza np. hodowli zwierząt gatunków chronionych lub preparowania okazów gatunków.

W stosunku do pewnych gatunków zastosowano ochronę częściową wyłączając pewne obszary np. 2 gat. karczownika – tereny ogrodów, upraw ogrodniczych, szkółek leśnych i kret – ww. dodatkowo lotniska, obiekty sportowe i budowle hydrotechniczne.

Oznacza, to, że jeżeli zachodzą przewidziane w przepisie sytuacje, wtedy zwierzęta te nie podlegają ochronie gatunkowej.

Przysługuje im jedynie, ochrona humanitarna przewidziana ustawą o ochronie zwierząt.

Fot. M Jakubiuk

- **Umyślnego zabijania**
- Umyślnego okaleczania lub chwytania
- **Umyślnego niszczenia jaj lub form rozwojowych**
- Transportu
- Chowu
- Zbierania, pozyskiwania, przetrzymywania lub posiadania okazów gatunków
- Niszczenia siedlisk lub ostoi, będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania
- Niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam tarlisk, zimowisk lub innych schronień
- Umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień
- Zbywania, oferowania do sprzedaży, wymiany lub darowizny okazów gatunków
- **Wwożenia z zagranicy lub wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków**
- Umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca
- **Umyślnego wprowadzania do środowiska przyrodniczego**
- Umyślnego płoszenia lub niepokojenia (tylko gatunki oznaczone symbolem 1)
- Umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych, lub w miejscach żerowania zgrupowań ptaków migrujących lub zimujących (tylko gatunki oznaczone symbolem 2)
- Fotografowania, filmowania lub obserwacji mogących powodować płoszenie lub niepokojenie (tylko gatunki oznaczone symbolem 3)

- **Umyślnego zabijania**
- Umyślnego okaleczania lub chwytania
- **Umyślnego niszczenia jaj lub form rozwojowych**
- Transportu
- Chowu
- Zbierania, pozyskiwania, przetrzymywania lub posiadania okazów gatunków
- **Niszczenia siedlisk lub ostoi, będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania**
- **Niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam tarlisk, zimowisk lub innych schronień**
- **Umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień**
- Zbywania, oferowania do sprzedaży, wymiany lub darowizny okazów gatunków
- **Wwożenia z zagranicy lub wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków**
- Umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca
- **Umyślnego wprowadzania do środowiska przyrodniczego**
- **Umyślnego płoszenia lub niepokojenia (tylko gatunki oznaczone symbolem 1)**
- **Umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych, lub w miejscach żerowania zgrupowań ptaków migrujących lub zimujących (tylko gatunki oznaczone symbolem 2)**
- Fotografowania, filmowania lub obserwacji mogących powodować płoszenie lub niepokojenie (tylko gatunki oznaczone symbolem 3)

Ochrona gatunkowa w kontekście prowadzenia inwestycji

W ramach wykonywania wszelkich prac w obrębie budynków wykonywanych poza okresem rozrodu zwierząt (remonty, modernizacja, docieplenia budynków) zwykle naruszane są zakazy niszczenia gniazd, niszczenia siedlisk, zimowisk i innych schronień.

Jeśli prace prowadzone są w okresie rozrodu zwierząt może dojść dodatkowo do naruszenia zakazu zabijania okazów, płoszenia i niepokojenia w okresie lęgowym w miejscu rozrodu, niszczenie jaj, gniazd.

Fot. P Janczyk

Fot. E. . Buć

Ochrona gatunkowa – zakazy

W stosunku do gołębia miejskiego zakazy dotyczące:

- niszczenia siedlisk będących miejscem rozrodu,
- niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd
- umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień

został ograniczony do miejsc gniazdowania w trakcie obecności piskląt w gnieździe.

Wybrane odstępstwa od zakazów:

- usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków,
- usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne,

Fot. M Jakubiuk

Wybrane odstępstwa od zakazów:

- Chwywania, transportu, przetrzymywania oraz umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania inne miejsca nie dotyczy:

a) chwywania ma na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania,

b) chwywania zwierząt rannych i osłabionych w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt,

Spełniamy wymagania EMAS – zarządzamy urzędem efektywnie

Fot. M. Jakubiuk

Ochrona gatunkowa – uprawnienia

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska wydaje zezwolenia na wykonywanie następujących czynności zabronionych w stosunku zwierząt objętych ochroną **ściłą**:

- umyślne zabijanie,
- umyślne niszczenie jaj i form rozwojowych,
- wwożenie z zagranicy i wywożenie poza granicę państwa okazów gatunków,
- umyślne wprowadzenie do środowiska przyrodniczego,
- jeśli czynności są realizowane na obszarze więcej niż 2 województw.

Regionalny dyrektor ochrony środowiska na terenie swojego działania wydaje zezwolenia na:

- wszystkie czynności zabronione w stosunku do gatunków zwierząt objętych ochroną **częściową**,
- pozostałe zakazy obowiązujące w stosunku do gatunków objętych ochroną **ściłą**.

Ochrona gatunkowa – zakazy

Zgodnie z art. 56 ust. 6 oop. zezwolenie wydaje się na wniosek.

Ustawa oop określa:

- co powinien zawierać wniosek,
- co powinno zawierać zezwolenie,
- jakie muszą być spełnione przesłanki by organ mógł wydać zezwolenie.

Ochrona gatunkowa – zezwolenia

Zgodnie z art. 56 ust. 6 uop. zezwolenie wydaje się na wniosek, zawierający:

- 1) imię, nazwisko i adres albo nazwę i siedzibę wnioskodawcy;
- 2) cel wykonania wnioskowanych czynności;
- 3) opis czynności, na którą może być wydane zezwolenie;
- 4) nazwę gatunku lub gatunków, których będą dotyczyły działania, w języku łacińskim i polskim, jeżeli polska nazwa istnieje;
- 5) liczbę lub ilość osobników, których dotyczy wniosek, o ile jest to możliwe do ustalenia;
- 6) wskazanie sposobu, metody i stosowanych urządzeń do chwytania, odławiania lub zabijania zwierząt (patrz. art. 54 uop);
- 7) wskazanie sposobu zbioru roślin i grzybów lub sposobu wykonania innych czynności, na które może być wydane zezwolenie;
- 8) wskazanie miejsca i czasu;
- 9) wynikających z planowanych czynności zagrożenia dla gatunków chronionych;
- 10) wskazanie podmiotu, który będzie chwycił lub zabijał zwierzęta.

Ochrona gatunkowa – zezwolenia

Zgodnie z art. 56 ust 7 uop zezwolenie zawiera:

- 1) imię, nazwisko i adres albo nazwę i siedzibę wnioskodawcy;
- 2) nazwę gatunku lub gatunków, których będą dotyczyły działania, w języku łacińskim i polskim, jeżeli polska nazwa istnieje; cel wykonania wnioskowanych czynności;
- 3) liczbę lub ilość osobników, których dotyczy wnioski, o ile jest to możliwe do ustalenia;
- 4) opis czynności, na którą wydaje się zezwolenie;
- 5) wskazanie dozwolonych metod i sposobów chwytania, odławiania lub zabijania zwierząt albo sposobów zbioru roślin i grzybów lub sposobów wykonania innych czynności, na które wydaje się zezwolenie;
- 6) wskazanie miejsca i czasu wykonania czynności dozwolonych;
- 7) wskazanie podmiotu, który będzie chwycił lub zabijał zwierzęta;
- 8) określenie terminu złożenia informacji o wykorzystaniu zezwolenia;
- 9) warunki realizacji wynikające z potrzeb ochrony populacji chronionych gatunków lub ich siedlisk.

Wszystko ponad to co wskazuje ustawa umieszczamy w pouczeniu.

Ochrona gatunkowa – zezwolenia

Naczelną i główną zasadą wydawania zezwoleń jest brak rozwiązań alternatywnych dla realizacji zezwolenia oraz fakt, że jego realizacja nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji chronionych gatunków zwierząt.

W przypadku większości zezwoleń, które wydajemy musi dodatkowo zajść przesłanka merytoryczna, które są wymienione w ustawie oop:

- realizacja zezwolenia wynika z potrzeby ochrony innych dziko występujących gatunków oraz ochrony siedlisk przyrodniczych, lub
- wynika z konieczności ograniczenia poważnych szkód w gospodarce w szczególności rolnej, leśnej lub rybackiej, lub

Fot. P Janczyk

Ochrona gatunkowa – zezwolenia

- leży w interesie zdrowia i bezpieczeństwa powszechnego, lub
- jest niezbędna w realizacji badań naukowych i programów edukacyjnych lub w realizacji celów związanych z odbudową populacji, reintrodukcją gatunków zwierząt albo do celów działań reprodukcyjnych lub,
- umożliwiają w ściśle kontrolowanych warunkach, selektywny i w ograniczonym stopniu zbiór, chwytanie, pozyskanie lub przetrzymywanie okazów lub,

Fot. M Jakubiuk

Ochrona gatunkowa – zezwolenia

- Wynikają z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska.

W stosunku do gatunków objętych ochroną ścisłą, ptaków - tylko niszczenia siedlisk i ostoi, oraz gatunków wymienionych w załączniku IV Dyrektywy Siedliskowej.

- Wynikają ze słusznego interesu strony lub koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogów o charakterze społecznym lub gospodarczym lub wymogów związanych z korzystnymi skutkami o podstawowym znaczeniu dla środowiska.

Dotyczy gatunków nie wymienionych wyżej tj. objętych ochroną **częściową**.

Ochrona gatunkowa

Ochrona gatunkowa przysparza bardzo dużo problemów:

1. Nie jest przypisana do żadnego obszaru.
2. Plastyczność środowiskowa wielu gatunków. Ptaki jako wskaźnik.
3. Większość społeczeństwa nie zna gatunków zwierząt, roślin i grzybów.
4. Biologia gatunków - migracje zwierząt, okres wegetacyjny roślin, okres rozrodu zwierząt, pewne skróty myślowe np. nie ma gatunków to nie ma też ich siedlisk.
5. Nieznajomość przepisów i myląca ich interpretacja (mylenie odstępstw od zakazów i rozciąganie ich znaczenia, nadinterpretacja).
6. Umniejszanie roli zwierząt, niechęć do ochrony przyrody i brak wrażliwości.

Fot. E. Buć

Ochrona gatunkowa

7. Nie należy zakładać, że w danym obszarze nie występują osobniki gatunków chronionych
8. Ekspertyzy i inwentaryzacje – najważniejsze to wykonywać we właściwym okresie czyli w okresie rozrodu zwierząt i okresie wegetacyjnym roślin.
9. W zależności od charakteru inwestycji przed jej wykonaniem należy rozważyć wykonanie ekspertyz: ornitologicznej (ptaki) i botanicznej (rośliny), herpetologicznej (płazy i gady), chiropterologicznej (nietoperze), entomologicznej (owady).
10. Brak możliwości wstrzymania prowadzonych prac do czasu wyjaśnienia (przez organ wydający zezwolenie).

Fot. P Janczyk

Warto pamiętać

- Wszystkie gatunki ptaków i ssaków w Polsce podlegają ochronie prawnej – gatunki łowne lub objęte ochroną gatunkową.
- Wszystkie gatunki płazów i gadów w Polsce podlegają ochronie gatunkowej.
- Zwierzęta i rośliny wykorzystują wszystkie siedliska nawet, te które wydają się skrajnie niekorzystne. Wiele gatunków żyje w miejscach silnie przekształconych przez człowieka, w miastach, także w obrębie budynków.
- Większość gatunków zwierząt w okresie jesienno-zimowym migruje, hibernuje lub wykorzystuje inne siedliska niż w okresie rozrodu.

Warto pamiętać

Dobrze zaprojektowana zieleń w obrębie zabudowy miejskiej stwarza ptakom alternatywne miejsca gniazdowania i zachęca szereg gatunków do gniazdowania poza budynkami.

Roślinność korzystnie wpływa na warunki lokalne:

- wytłumia dźwięki i hałas,
- pochłania zanieczyszczenia i pyły (smog), produkuje tlen,
- korzystnie wpływa na strukturę gleby i wchłanianie wody z opadów,
- zapobiega erozji gleby.

Korzystne jest utrzymywanie zróżnicowanej struktury zieleni.

Powinna występować zieleń wysoka pomiędzy grupami lub szalerami krzewów i zielenią niską. Krzewy powinny mieć o wys. od 1,2 m do 2-2,5 m.

Warto pamiętać

Każdy gatunek ma swoją indywidualną biologię rozrodu i wymogi siedliskowe, jednak można dokonać pewnej generalizacji:

- Okres lęgowy **większości** gatunków ptaków: marzec – sierpień.
- Okres rozrodu **większości** ssaków – maj – sierpień
- Okres rozrodu płazów – marzec – sierpień
- Okres intensywnej migracji płazów – marzec – maj oraz lipiec – wrzesień
- Okres rozrodu nietoperzy – maj – sierpień
- Okres zimowania nietoperzy – listopad – luty

Okresy te zależą od panujących warunków pogodowych i mogą rokrocznie ulegać zmianie.

Fot. M Jakubiuk

Warto pamiętać

Drzewa –

wskazane jest wykorzystywanie rodzimych gatunków, można stosować gatunki drzew nie osiągających dużych rozmiarów np.

wiązy, grab, klon polny, jarząb pospolity i szwedzki, jabłonie ozdobne i głogi.

Rośliny nadające się do przycinania i formowania jako żywopłoty to np. **forsycja**, **ligustr**, **śnieguliczka**, **ostrokrzew**, **tawuła**, **berberys**, śliwy – ałycza i tarnina, bukszpan, cis, grab, pęcherznica.

Dekoracyjne krzewy nie wymagające przycinania – **jaśminowiec**, porzeczka złota, żylistek, dereń, bez lilak, tamaryszek, karagana, glicynia, złotokap, krzewuszką, kalina.

Spełniamy wymagania EMAS – zarządzamy urzędem efektywnie, oszczędnie

Fot. M Jakubiuk

Dziękuję

Fot. M Jakubiuk

Spełniamy wymagania EMAS – zarządzamy urzędem efektywnie, oszczędnie i prośrodowiskowo

